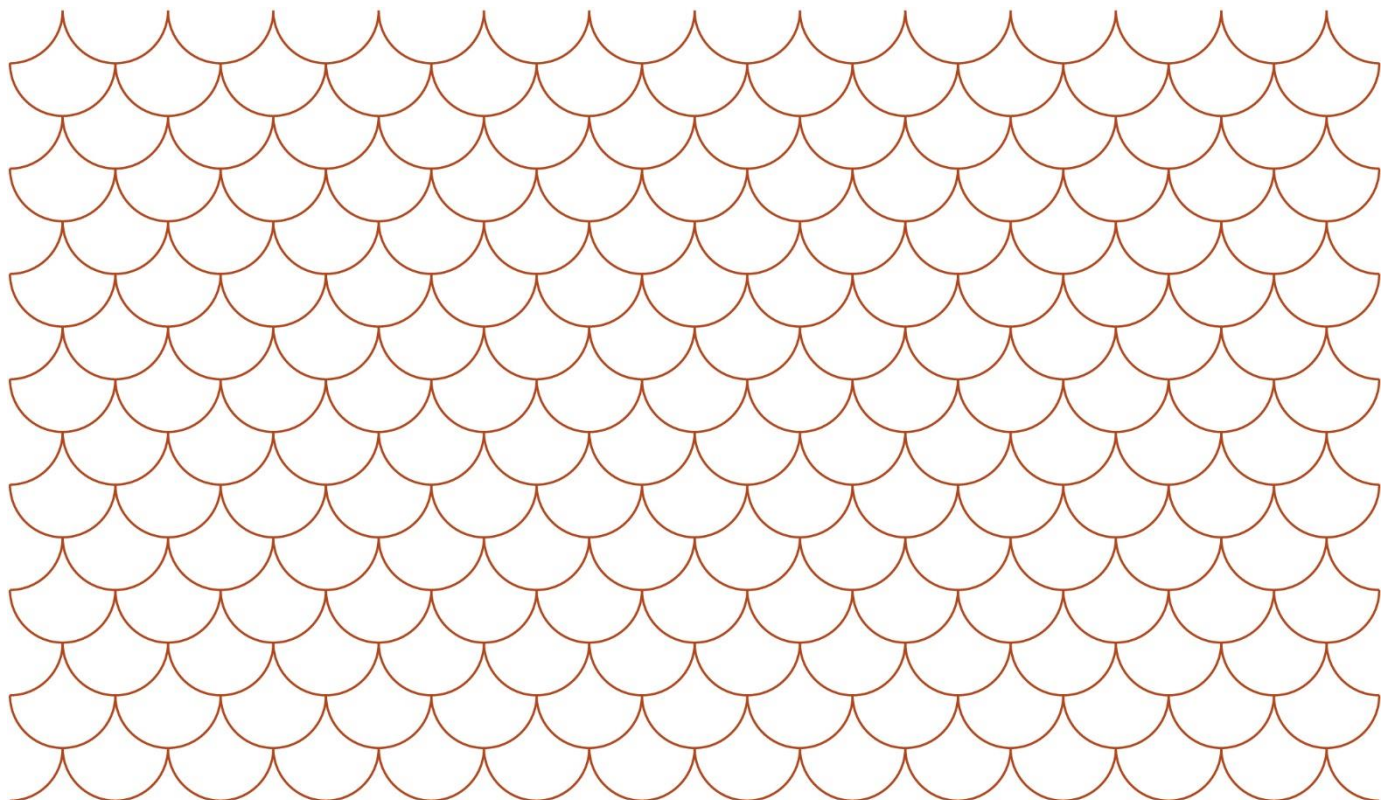

ICCS i relation till den svenska skolans uppdrag

Studiens inriktning jämfört med grundskolans läroplan och kursplan i samhällskunskap

Cecilia Arensmeier

Denna publikation uttrycker inte nödvändigtvis Skolverkets ställningstagande. Författare svarar självständigt för innehållet och anges vid referens till publikationen.

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-629-7

Skolverket, Stockholm 2024

Förord

ICCS (*International Civic and citizenship Education Study*) undersöker kunskaper, attityder och engagemang i samhällsfrågor hos elever i årskurs 8. Syftet är att se hur väl ungdomar i olika länder förbereds för att aktivt delta i ett demokratiskt samhälle. Genom studien kan vi se utvecklingen över tid i elevers kunskaper, attityder och engagemang samt beskriva skillnader mellan olika elevgrupper och olika länder.

ICCS organiseras och leds på internationell nivå av forskningsorganisationen *International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)*. Skolverket ansvarar för genomförandet i Sverige utifrån de riktlinjer som IEA tagit fram för alla deltagande länder. Studien har genomförts tre gånger, 2009, 2016 och 2022, och Sverige har deltagit i alla dessa omgångar.

Denna rapport analyserar till vilken grad ICCS 2022 stämmer överens med den svenska skolans medborgardanande uppdrag, enligt läroplanen och kursplanen i ämnet samhällskunskap. Analysen berör dels hur väl ICCS relaterar till den svenska grundskolans övergripande medborgardanande uppdrag, dels om ICCS kunskapsmätning ligger i linje med det som betonas i den svenska grundskolans kursplan för ämnet samhällskunskap.

Rapportens författare är Cecilia Arensmeier, docent i statsvetenskap vid Örebro universitet och Skolverkets ämnesexpert i arbetet med ICCS. Författaren ansvarar för rapportens innehåll och de uppfattningar som uttrycks.

Stockholm, 26 juni 2024

Joakim Malmström
Generaldirektör

Stephanie Plenty
Undervisningsråd

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Inledning.....	6
1.1 Om International Civic and Citizenship Education Study (ICCS)	6
1.2 Rapportens syfte	7
1.3 Metod	8
1.4 Disposition.....	8
2. ICCS inriktning och teoretiska ramverk	10
2.1 ICCS övergripande inriktning	10
2.2 Mätning av attityder och engagemang	10
2.3 Kunskapsmätning – fyra innehållsområden och två kognitiva dimensioner..	11
3. Den svenska skolans medborgardanande uppdrag.....	13
3.1 Hela skolans ansvar och ett särskilt ansvar för samhällskunskapsämnet.....	13
3.2 Skolans övergripande uppdrag	13
3.3 Uppdrag för skolämnet samhällskunskap	15
4. ICCS mätning av attityder och engagemang i relation till den svenska skolans uppdrag.....	17
4.1 Innehållet i ICCS elevenkät.....	17
4.2 Relation till den svenska skolans uppdrag	17
5. ICCS kunskapsmätning jämförd med samhällskunskapsämnets kunskapsuppdrag	19
5.1 Inriktningen på ICCS kunskapsfrågor (IEA:s klassificering)	19
5.2 Kunskapsfrågornas inriktning i relation till samhällskunskapsämnets uppdrag.....	20
6. Slutsatser och avslutande kommentarer	23
Bilagor.....	27
Bilaga 1: Sammanställning av innehållsområden, subdomäner och aspekter i ICCS teoretiska ramverk.....	27
Bilaga 2: IEA:s klassificering av kunskapsfrågor, inklusive uppdelning på subdomäner	29
Bilaga 3: Jämförelse kursplanerna i samhällskunskap i Lgr 11 och Lgr 22	31

Sammanfattning

I denna rapport analyseras i vilken mån International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2022 mäter sådant som den svenska grundskolan har i uppdrag att arbeta med, enligt läroplanen och kursplanen i ämnet samhällskunskap. Analysen berör dels hur väl ICCS relaterar till den svenska grundskolans övergripande medborgardanande uppdrag, dels om ICCS kunskapsmätning ligger i linje med det som betonas i den svenska grundskolans kursplan för ämnet samhällskunskap. Till grund för analysen ligger ICCS teoretiska ramverk och mätinstrument samt svenska styrdokument i form av de inledande delarna av läroplanen och kursplanen för ämnet samhällskunskap i Lgr 11 och Lgr 22.

Analysen visar att ICCS knyter väl an till den svenska skolans medborgardanande uppdrag. När det gäller skolans övergripande uppdrag ger ICCS elevenkät, som innehåller frågor om elevernas attityder och engagemang, relevanta indikationer på i vilken grad eleverna ställer sig bakom flera av de grundläggande värderingar som framhålls i svenska styrdokument. Enkäten ger också insikter om elevernas demokratiska handlingskapacitet.

ICCS kunskapsprov speglar också väl det kunskapsinnehåll som ingår i den svenska grundskolans kursplan för ämnet samhällskunskap. Provet kan därför sägas ge en tämligen god indikation på elevernas samhällskunskaper. I både kursplanen och ICCS ges politiska aspekter störst utrymme, följt av sociala, rättsliga, ekonomiska och mediala aspekter. Demokrati är vidare det mest framträdande temat i såväl svenska styrdokument som ICCS. Hållbar utveckling är ett annat område som betonas starkt i båda sammanhangen.

Avsikten är att ICCS kunskapsprov ska mäta olika typer av förmågor. Flest frågor är inriktade på att kunna resonera och tillämpa (reasoning and applying). Här ingår exempelvis frågor som kräver tämligen komplex begreppsförståelse, förmåga att urskilja och förstå principer samt kapacitet att föreslå, jämföra eller motivera på ett välgrundat sätt. I provet ingår också frågor som handlar om att visa kunskap om olika saker (knowing), till exempel om vissa sakförhållanden och innebörden i grundbegrepp. Liknande typer av förmågor framhålls i den svenska grundskolans kursplan för ämnet samhällskunskap.

Även om ICCS i hög grad mäter sådant som den svenska grundskolan har i uppdrag att arbeta med, bör begränsningarna också framhållas. Undersökningar som görs vid ett enda tillfälle kan givetvis inte fånga allt som ska känneteckna den svenska grundskolan som helhet och ett skolämne som eleverna studerar under hela sin grundskoletid. ICCS mäter inte heller kunskaper om specifika svenska samhällsförhållanden och undersökningsformatet gör det inte möjligt att testa komplexa förmågor som att söka och sammanställa information eller analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv.

1. Inledning

I fokus för denna rapport står den internationella studien International Civic and Citizenship Education Study 2022 (ICCS 2022) och dess relation till svenska styrdokument. ICCS 2022 genomfördes i Sverige under våren 2022. Vid denna tidpunkt gällde *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, Lgr 11 (Skolverket, 2015). Höstterminen därefter trädde *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*, Lgr 22 i kraft (Skolverket, 2022). I rapporten beaktas båda styrdokument.

1.1 Om International Civic and Citizenship Education Study (ICCS)

ICCS är en av de jämförande studier som den oberoende forsknings-sammanslutningen International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) återkommande genomför. ICCS undersöker elevers beredskap för demokratiskt medborgarskap. Studien intresserar sig för elevernas kunskaper om politik och samhällsfrågor samt deras attityder och engagemang inom området. Kunskaperna mäts genom ett prov¹, övriga aspekter genom enkätfrågor. Denna rapport fokuserar på den senast genomförda undersökningen, ICCS 2022, och tonvikten ligger på kunskapsmätningen. Studien genomfördes även 2009 (Schultz et al., 2010) och 2016 (Schultz et al., 2017).²

Målgruppen för ICCS är elever i 14-årsåldern, vilket i Sverige innebär elever i årskurs 8. Precis som vid andra internationella undersökningar av detta slag är jämförelse av skolsystem ett huvudsyfte med ICCS. Genom undersökningsdesignen skattas nivån på kunskaperna, och mönstren i attityder och engagemang, för den undersökta elevgruppen som helhet i respektive land.

Samtidigt skiljer sig ICCS på några punkter från andra internationella jämförelser. En skillnad är att ICCS saknar tydlig ämnesdisciplinär hemvist. De mest kända internationella studierna är inriktade på att mäta kunskaper och förmågor i ämnen som i hög grad benämns på samma, eller liknande, sätt i de allra flesta skolsystemen, exempelvis matematik, naturvetenskap eller läsförmåga (som är ett centralt inslag i skolämnet svenska eller motsvarande).³

¹ Flervalsfrågor dominerar, men ett antal öppna frågor, där eleverna formulerar egna svar ingår också. Det finns i den digitala versionen av provet också ett mindre antal interaktiva uppgifter som exempelvis handlar om att göra vissa val (se Schultz et al. 2023a, s. 67ff.).

² ICCS bygger i sin tur vidare på Civic Education Study, CivEd, från 1999 (Torney-Purta, Lehman, Oswald & Schultz 2001). En än tidigare föregångare återfinns inom ramen för the six subject study från slutet av 1970-talet.

³ De mest välkända studierna är OECD:s PISA (Programme for International Student Assessment), som mäter läsförståelse, matematik och naturvetenskap, samt IEA:s läsförståelseundersökning PIRLS (Progress in International Reading Literacy) och matematik- och naturvetenskapsstudien TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study).

ICCS kan, med sin inriktning på medborgardaning⁴, inte på samma tydliga sätt knytas till ett specifikt skolämne. De flesta (demokratiska) skolsystem har dock medborgarutbildande uppdrag som kan kopplas till ICCS intresseområde (Côté et al., 2013; Sundström & Fernández, 2013). Hur uppdragen ramas in, formuleras språkligt och genomförs, skiljer sig emellertid åt. En del arbetar utifrån vad som ibland benämns en ”whole-school approach”, vilket innebär att uppdraget är en angelägenhet för hela skolan och alla undervisningsämnen. Andra förlägger huvudansvaret till särskilda skolämnena, som historia eller samhällskunskap. Ytterligare en variant är att erbjuda speciella kurser, till exempel ”civics” eller ”government”. En fjärde modell lägger tonvikt vid aktiviteter utanför själva skoldagen, på engelska ofta benämnt ”extra-curricular activities”. Kombinationer av strategier förekommer givetvis också. Därutöver skiljer sig skolsystem åt när det gäller hur tidigt medborgarfrågor introduceras i skolan (Schultz et al., 2010; Schultz et al., 2017; Torney-Purta et al. 2001).

Vilka uppdrag och skolämnena som ICCS relaterar till är därför svårare att precisera än vad som är fallet med flera andra internationella undersökningar. De svenska rapporter som skrivits om tidigare ICCS-undersökningar har framhållit att alla ämnen i den svenska skolan har ansvar för medborgarbildningen, men att det kunskapsinnehåll som ICCS intresserar sig för ligger närmast samhällskunskapsämnet (Skolverket 2017, s. 17; Skolverket 2010, s. 44). I denna rapport undersöks kopplingen till skolämnet samhällskunskap mer ingående. Analysen kommer att visa att ICCS kunskapsprov i hög grad relaterar till det kunskapsinnehåll som beskrivs i kursplanen för grundskolans samhällskunskapsämne.⁵

1.2 Rapportens syfte

Syftet med denna rapport är att analysera i vilken mån International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2022 mäter sådant som den svenska grundskolan har i uppdrag att arbeta med, enligt läroplanen och kursplanen i ämnet samhällskunskap.

- I vilken mån relaterar ICCS till den svenska grundskolans övergripande medborgardanande uppdrag?
- I vilken mån ligger ICCS kunskapsmätning i linje med det som betonas i den svenska grundskolans kursplan för ämnet samhällskunskap?

Tonvikten i analysen ligger på den andra frågan och på ICCS kunskapsprov.

⁴ I rapporten används ”medborgardanande uppdrag” och ”medborgardaning” som samlande beteckning för det som ICCS benämner civic education. Uttryck som ”medborgarutbildande uppdrag”, ”medborgarbildning”, ”medborgarfostran” och liknande förekommer dock också för att variera språket. Det finns en omfattande begreppslig diskussion på området, men den ryms inte i denna text. I rapporten ska uttrycken betraktas som synonyma.

⁵ Kunskapsstestet tangerar givetvis också andra skolämnena, inte minst de samhällsorienterade. Här finns även i de svenska styrdokumenterna överlappningar.

1.3 Metod

Rapporten bygger huvudsakligen på analys av texter. För ICCS del handlar det om:

- studiens teoretiska ramverk
- de mätinstrument som riktas till eleverna i form av ett kunskapsprov och en enkät⁶

Det teoretiska ramverket (Schultz et al. 2023b) är drygt 130 sidor långt, inklusive en introduktion till undersökningens inriktning och upplägg, samt ett antal exempelfrågor i en bilaga.

När det gäller de svenska styrdokumenterna uppmärksammas:

- Den inledande delen, ”Skolans värdegrund och uppdrag”, i Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr11 och Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr22.
- Kursplanen i samhällskunskap i båda ovanstående läroplaner, med tonvikt på ämnets syfte och centrala innehåll för årskurs 4–6 och 7–9.

Eleverna som deltog i ICCS 2022 (åk 8) undervisades under sina två första år på högstadiet – och när ICCS 2022 genomfördes – utifrån 2011 års kursplan i samhällskunskap. I årskurs 9 ramades deras utbildning in av kursplanen från Lgr 22. Skillnaderna mellan kursplanerna bedöms över lag vara små (se vidare avsnitt 3.3 och bilaga 3).

Analysarbetet kan beskrivas som en kvalitativ innehållsanalys, vilket innebär att teman urskiljs i undersökt material (Bryman 2018, s. 677). I ett första steg beskrivs det huvudsakliga innehållet i ICCS ramverk och undersökningsinstrument, samt i svenska styrdokument. I ett andra steg relateras ICCS-underlagen sedan till de svenska styrdokumenterna.

När det gäller kunskapsprovets innehåll uppmärksammas både IEA:s klassificering av frågorna, som utgår från studiens teoretiska ramverk, och en kategorisering som rapportförfattaren gjort med utgångspunkt i den svenska kursplanen i samhällskunskap.

1.4 Disposition

Rapporten har följande disposition: I kapitel 2 beskrivs ICCS teoretiska ramverk. Kapitel 3 redogör för den svenska skolans övergripande uppdrag för

⁶ Det finns totalt ca 140 kunskapsfrågor (exakt antal beror på om frågor som hör samman räknas som en eller flera frågor). Varje elev besvarar dock enbart ca 35 av kunskapsfrågorna, enligt en roterande provdesign som är vanlig i internationella studier. Resultaten beräknas med statistiska modeller. Elevenkäten innehåller över 200 frågor, uppdelade på 35 huvudområden. Några bakgrundsfrågor ingår, liksom frågor om upplevelser av skolan. Merparten av enkätfrågorna rör attityder och engagemang i samhällsfrågor. För ytterligare information om den roterande provdesign med mera, se Schultz et al. 2024.

medborgardaning samt samhällskunskapsämnets kunskapsuppdrag. I kapitel 4 jämförs den svenska skolans övergripande uppdrag med ICCS enkätundersökning om attityder och engagemang. Kapitel 5 analyserar sedan ICCS kunskapsprov i relation till den svenska grundskolans samhällskunskapsämne. De huvudsakliga slutsatserna summeras i det avslutande kapitel 6.

2. ICCS inriktning och teoretiska ramverk

Det område som ICCS intresserar sig för är brett och mångfacetterat. Det rör alltifrån kunskaper om faktiska sakförhållanden och analytiska förmågor, till normativa dimensioner som värderingar och beteenden. Området påverkas i hög grad också av samhällsliga förändringar, vilket innebär att det är föremål för ständig diskussion.

Att rama in *civic education* på ett entydigt sätt är därför i det närmaste omöjligt. IEA gör dock ett försök. Till grund för ICCS ligger ett tämligen utförligt teoretiskt ramverk. Grunderna har varit desamma sedan den första undersökningen 2009 (Schultz et al., 2008). Över tid har vissa områden dock betonats extra starkt. I 2016 års undersökning framhölls exempelvis det globala ekonomiska läget, miljö, mobbning och informationsteknikens utveckling (Schultz et al., 2016). Även 2022 års ramverk lyfter fram ett antal fokusområden: hållbarhet (sustainability), digitalt samhällsengagemang (engagement through digital technologies), mångfald (diversity), ungas syn på det politiska systemet (young people's views of the political system), och globalt medborgarskap (global citizenship) (Schultz et al., 2023b). Dessa teman har ingått även i tidigare undersökningar, men betonas än starkare i ICCS 2022. I ramverket för 2022 års studie uppmärksammas därtill covid-19-pandemin, som i sig påverkade studiens genomförande. Pandemin kom också att inkluderas i själva studien i form av ett antal enkätfrågor.

2.1 ICCS övergripande inriktning

Den huvudsakliga inriktningen för ICCS beskrivs på följande sätt:

The purpose of the International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) is to investigate the changing ways in which young people are prepared to undertake their roles as citizens across a wide range of countries. In pursuit of this purpose, ICCS gathers data to report on students' conceptual knowledge and understandings of aspects related to civic and citizenship education. It further collects and analyzes data about student attitudes and engagement relevant to the area of civic and citizenship education. (Schulz et al. 2023b, s. 1)

Ambitionen med ICCS är alltså att kartlägga elevernas *kunskaper* om politik och samhällsfrågor samt deras *attityder* och *engagemang* inom området.

2.2 Mätning av attityder och engagemang

Elevernas attityder och engagemang kartläggs genom enkätfrågor. Attityddimensionen är inriktad på elevernas uppfattningar i medborgarrelaterade frågor, deras "judgements or evaluations regarding ideas, persons, objects, events, situations, and/or relationships" (Schulz et al. 2023b, s. 49).

Engagemangsdimensionen strävar efter att mäta elevernas handlingskapacitet med fokus på “self-beliefs about their interest and capacity to engage, expectations of future civic action, past and present engagement, and [...] preparedness to participate in forms of civic protest and anticipated future political participation as adults” (Schulz et al. 2023b, s. 40).

I kapitel 4 presenteras vilken typ av frågor som ställts till eleverna för att fånga deras attityder om, erfarenheter av, och inställning till framtida samhällsengagemang.

2.3 Kunskapsmätning – fyra innehållsområden och två kognitiva dimensioner

Tonvikten i den här rapporten ligger på kunskapsdimensionen, som mäts genom ett kunskapsprov. Här har IEA utarbetat ett tämligen komplext teoretiskt ramverk. Grunden togs fram inför ICCS 2009, och endast mindre justeringar har gjorts över tid. Ramverket byggs kring fyra innehållsområden. Hur de ska översättas till svenska är inte givet. Nedan anges därför både en svensk översättning och den engelska originalydelsen. ICCS kunskapsmätning är tänkt att täcka dessa fyra innehållsområden:

- samhälle och samhällliga system (civic society and systems)
- samhällliga och medborgerliga principer (civic principles)
- medborgerligt deltagande (civic participation)
- medborgarroller och identiteter (civic roles and identities)

För varje innehållsområde innehåller ramverket sedan ett antal underdomäner och aspekter, vilket gör det tämligen svåröverskådligt. I en bilaga till ramverket listas dessutom några nyckelbegrepp (key terms), som löper genom samtliga domäner, och ytterligare ett antal begrepp som knyts till olika innehållsområden.

Sammantaget berör ramverket därmed ett stort antal perspektiv och begrepp, och överlappning mellan områden föreligger. Över tid har viss modifiering skett. Det har dock inte inneburit att komplexiteten minskat, snarare tvärtom. I bilaga 1 finns en översikt över ramverkets innehållsområden, underdomäner, aspekter och nyckelbegrepp.

När det gäller kunskapsprovet – som står i fokus för denna rapport – tillkommer dessutom två kognitiva dimensioner:

- Kunskap om (knowing). Här ingår aspekter som att definiera, beskriva och illustrera med hjälp av exempel.
- Förmåga att resonera och tillämpa (reasoning and applying). Denna dimension handlar om förmågor som att tolka information, relatera saker till varandra, att motivera, integrera, generalisera, (ut)värdera, predicera, föreslå lösningar.

Även om ramverket är uppbyggt kring olika dimensioner, och alla kunskapsfrågor i ICCS också är klassificerade utifrån detta, finns ingen förväntan om att kunskapsmätningen ska möjliggöra analys utifrån olika innehållsliga eller kognitiva dimensioner (Schultz et al. 2023b, s. 28). I alla ICCS-undersökningar faller enbart en enda kunskapsdimension ut, benämnd civic knowledge.

3. Den svenska skolans medborgardanande uppdrag

3.1 Hela skolans ansvar och ett särskilt ansvar för samhällskunskapsämnet

Svensk skola har länge haft i uppdrag att förbereda eleverna för livet som samhällsmedborgare. Över tid syns vissa förskjutningar i uppdraget, men sedan andra världskrigets slut handlar det i hög grad om att utbilda demokratiska medborgare. Uppdraget rymmer såväl lojalitet gentemot grundläggande värden och principer, som förmåga till kritisk granskning och handling för samhällsförändring. Med grundskolan införs också ämnet samhällskunskap, som getts en särskild roll i danandet av medborgare (se t.ex. Persson, 2018; Sandahl, Tväråna & Jakobsson, 2022).

Den svenska skolan kan på flera sätt sägas karaktäriseras av det som tidigare benämnts en ”whole-school approach”. Det är hela skolans och alla skolämnens ansvar att dana demokratiska medborgare. Samtidigt finns också ämnet samhällskunskap, där ett särskilt kunskapsansvar ligger. I detta kapitel uppmärksammas – med utgångspunkt i gällande styrdokument – dels skolans övergripande uppdrag på det medborgarbildande området, dels samhällskunskapsämnets särskilda uppdrag.

3.2 Skolans övergripande uppdrag

Den svenska skolans övergripande uppdrag framgår av läroplanens allmänna del. Det medborgardanande uppdraget ska genomsyra alla skolnivåer, från förskola till gymnasieskola. Nedan citeras delar av de inledande styckena i den nu gällande *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022* (Lgr 22):

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. [...] [U]tbildningen [...] syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. [...] Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell.

Skolan ska gestalta och förmedla de värden och rättigheter som uttrycks i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Utbildningen ska utgå från vad som bedöms vara barnets bästa och eleverna ska få kännedom om sina rättigheter.

Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. (Lgr 22, 5).

Med undantag för det näst sista stycket ovan – som tillkom i Lgr 2022 – var formuleringarna desamma i Lgr 11. Barnkonventionen omnämndes dock explicit även i Lgr 11, som ett centralt innehåll i kursplanen för det samhällsorienterande ämnesområdet för förskoleklass till årskurs 3, och i kursplanen i samhällskunskap för årskurs 4–6 och 7–9. Detta kvarstår, med undantag för åk 7–9, i kursplanerna i Lgr 22. Formuleringarna om skolans grundläggande värden är också mycket likartade i läroplanerna för alla skolnivåer, från förskolan till gymnasieskolan.⁷

Ytterligare ett antal värden och förhållningssätt som alla som arbetar i skolan ska verka för lyfts fram i de inledande delarna. Vissa mindre skillnader i formuleringar finns mellan läroplanerna 2011 och 2022, men i grunden har texten samma innehåll. Betonas görs bland annat respekt för olikhet, att ingen ska utsättas för diskriminering eller kränkande behandling, att olika former av intolerans, våld och förtryck ska motverkas samt att såväl kulturell mångfald som det egna kulturarvet ska värdesättas. Andra saker som framhålls är öppenhet för olika uppfattningar och personliga ställningstaganden, vidare att skolan ska präglas av allsidighet, saklighet och likvärdighet. Det understryks också särskilt att skolan inte bara ska förmedla kunskap om demokratiska värderingar, utan att undervisning också ”ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet” så att eleverna kan ”utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar” (Lgr 11, s. 8; Lgr 22, s. 7).

Avsnittet som ringar in skolans uppdrag inleds med följande formulering:

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden. Skolan ska i samarbete med hemmen främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. [...] Skolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället (Lgr 11, s. 9; Lgr 22, S. 7).

Att uppdraget innefattar såväl kunskaper och värderingar som förmågan att verka i samhället, betonas ännu en gång några meningars senare, med formuleringar som marginellt skiljer sig åt mellan de två senaste läroplanerna för grundskolan.

Skolan har i uppdrag att
överföra [Lgr 11, s. 9]
förmedla och förankra [Lgr 22, s. 7]
grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att
leva och verka i samhället.

Medborgardaning är alltså ett av skolans mest centrala uppdrag. Alla som är verksamma i skolan och alla skolämnen har denna uppgift. I uppdraget ingår

⁷ Svensk skola har haft ett demokratiskt medborgarförberedande uppdrag sedan efterkrigstiden (Skolverket, 2010, kapitel 1). Uttrycken ”värdegrund” och ”värdegrundsuppdrag” kommer dock med de läroplaner som införs på 1990-talet. Sedan 1994 inleds alla läroplaner med ett kapitel som kallas ”Skolans värdegrund och uppdrag”, allra först med ett avsnitt om ”grundläggande värden”. Skillnaderna mellan skolnivåer är små. En olikhet som ibland uppmärksammas är att förskolans läroplan inte innefattar skrivningen om ”kristen tradition och västerländsk humanism”. Endast små förändringar har gjorts i detta så kallade ”värdegrundsavsnitt” sedan 1990-talet.

förankring av vissa värderingar samt utveckling av kunskaper och förmågor som demokratiska medborgare behöver för att kunna förstå och agera i samhället (Arensmeier, 2018). Samtidigt som den medborgardanande uppgiften tydligt tillskrivs hela skolan, ges samhällskunskapsämnet ett särskilt ansvar på området.

3.3 Uppdrag för skolämnet samhällskunskap

Enligt nu gällande styrdokument står samhällskunskap på elevernas schema under hela skoltiden, under lågstadiet inom ramen för det samhällsorienterande ämnesområdet, på mellanstadiet, högstadiet och i gymnasieskolan som eget ämne. I detta avsnitt fokuseras ämnets syfte och centrala innehåll för grundskolan. Lgr 22 innebär för samhällskunskapsämnets del tämligen begränsade förändringar jämfört med föregående kursplan. I bilaga 3 återfinns formuleringarna i kursplanerna 2011 och 2022, tillsammans med jämförande kommentarer för olika avsnitt. Texten nedan lyfter fram sådant som i hög grad kännetecknar båda kursplanerna. I den mån skillnader finns kommenteras de.

Samhällskunskapsämnets övergripande uppgift är att bidra med ”kunskaper om samhället”, som behövs för att kunna orientera sig och handla i en komplex värld. Ämnets innehåll är – både 2011 och 2022 – tämligen abstrakt formulerat i såväl syftesavsnittet som den del som anger ämnets centrala innehåll. Ord som samhällsfrågor, samhällsförhållanden och strukturer återkommer. Mest specifik är betoningen på demokrati och mänskliga rättigheter. Fem övergripande aspekter av samhället lyfts fram i kursplanernas syftestexter: sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala. Tillsammans ska de bidra med en helhetssyn på samhället (Lgr 11; Skolverket 2022) och till förståelse för hur individ och samhälle påverkar varandra (Lgr 22).

Syftestexten är något kortare i den senare kursplanen, jämfört med föregångaren. Det syns bland annat genom att samhällskunskapsämnets uppdrag summeras i tre punkter mot tidigare sex. En viss förskjutning framkommer också genom att två av tre punkter i Lgr 22 betonar ”kunskaper om” och en punkt framhåller analysförmåga och kritisk granskning. I kursplanen för samhällskunskap i Lgr 11 innefattas reflektion, analys och/eller kritisk granskning i samtliga sex punkter. Att kunskaper om de områden som ska bli föremål för reflektion, analys och granskning krävs, är här mer underförstått.

För både årskurs 4–6 och årskurs 7–9 presenteras ämnesinnehållet i 2011 års kursplan utifrån fem huvudområden. Det centrala innehållet i kursplanen från 2022 organiseras utifrån samma fem områden, dock i delvis annan ordning än 2011. Ett kunskapsområde tillkommer också 2022. De fem gemensamma områdena kan kopplas till de övergripande aspekter som framhålls i syftestexten. Det sjätte kunskapsområdet i 2022 års kursplan lägger tonvikten vid förmågor. Dessa ingår även i 2011 års kursplan, men då inom ramen för övriga fem områden. I 2022 års kursplan presenteras innehållsteman i nedanstående ordning. Inom parentes anges vilken aspekt de framförallt knyter an till (Skolverket 2022):

- Individer och gemenskaper (sociala aspekter)
- Samhällsresurser och fördelning (ekonomiska aspekter)
- Beslutsfattande och politiska idéer (politiska aspekter)
- Rättigheter och rättsskipning (rättsliga aspekter)
- Information och kommunikation (mediala aspekter)
- Granskning av samhällsfrågor

Under varje kunskapsområde beskrivs innehållet i två till fem punkter. Likheterna mellan de två kursplanerna är mycket stora, texten i Lgr 22 dock något kortare, särskilt för årskurs 7–9. Det beror främst på en ökad abstraktionsgrad. Några stråk har tonats ned eller getts mindre precisa formuleringar. Samtidigt har en punkt tillkommit, som rör innebörden i begreppen demokrati, diktatur, monarki, republik, parlamentarism och presidentstyre. På några punkter, exempelvis de som rör media, har samhällsförändringar medfört till vissa omformuleringar i den senare kursplanen. Mest omfattande förändringar har gjorts i avsnitten om bedömning, bland annat genom att texterna förkortats betydligt (se bilaga 3 för en närmare beskrivning).

Styrdokumentet anger inte hur omfattande olika områden ska vara i förhållande till varandra. Avsikten är att lärare ska ha tämligen stora möjligheter att lägga upp sin undervisning utifrån egna överväganden. Men baserat på det som står under respektive kunskapsområde – antal punkter, innehållets abstraktionsnivå och bredd – görs bedömningen att det mest omfattande innehållsområdet i båda kursplanerna är om politiska aspekter, följt av sociala aspekter. Därefter kommer rättsliga och ekonomiska aspekter. Minst omfattande är den mediala aspekten (se bilaga 3). Förmågan att granska av samhällsfrågor, som i Lgr 22 skrivs fram som ett eget område och i Lgr 11 löper genom övriga fem innehållsområden, bedöms också ha en framträdande roll i ämnet samhällskunskap.

Även om medborgardaning alltså är ett uppdrag som är ålagt hela den svenska grundskolan, är det tydligt att skolämnet samhällskunskap tillskrivs en särskilt viktig roll, inte minst när det gäller kunskapsdimensionen. I syftesformuleringen för ämnet framhålls dock också att förmågan att kunna orientera sig i samhället även har betydelse för förmågan att kunna handla om medborgare.

4. ICCS mätning av attityder och engagemang i relation till den svenska skolans uppdrag

Som framgår av kapitel 2 mäter ICCS tre aspekter: elevernas kunskaper om medborgar- och samhällsfrågor samt deras attityder och engagemang på området. Kunskapsmätningen, som är mest central i undersökningen, uppmärksammas i nästa kapitel. I det här kapitlet görs en översiktlig analys av i vilken mån ICCS elevenkät om attityder och engagemang, mäter sådant som den svenska skolan har i uppdrag att arbeta med.

4.1 Innehållet i ICCS elevenkät

Elevenkäten är förhållandevis omfattande (se fotnot 5). Samtidigt krävs, precis som alltid i denna typ av undersökningar, att fokus läggs vid vissa aspekter medan annat hamnar utanför. Utöver bakgrundsfrågor, frågor om skolkontexten och undervisningen om politik och samhällsfrågor, innehåller enkäten frågor som ger en bild av vissa attityder och en viss typ av engagemang. De områden som täcks av enkäten summeras i tabellen nedan.

Tabell 1. ICCS enkätfrågor om attityder och engagemang

Enkätfrågor om attityder	Enkätfrågor om engagemang
Student attitudes relevant to the area of civic and citizenship education	Student engagement relevant to the area of civic and citizenship education
<ul style="list-style-type: none">• syn på vad som kan vara bra/dåligt för demokratin• syn på hur en god medborgare ska vara• upplevda hot mot demokratin och samhället• syn på det politiska systemet och politiska ledare• förtroende för politiska och samhällsliga institutioner• uppfattningar om jämställdhet mellan könen• uppfattningar rättigheter för invandrare och olika etniska grupper• syn på ansvar för en hållbar utveckling• syn på religionens roll i samhället• syn på restriktioner under en krissituation (som covid -19)	<ul style="list-style-type: none">• intresse för politik och samhällsfrågor• diskussion om politik och samhällsfrågor• tilltron till den egna förmågan att påverka• erfarenheter av att utöva inflytande skolan• engagemang i organisationer• i vilken mån sociala medier används för politik och samhällsfrågor• erfarenheter av olika former av politiskt deltagande• prediktioner om framtida sätt att uttrycka sina åsikter och delta politiskt

4.2 Relation till den svenska skolans uppdrag

Även om elevenkäten inte berör alla värden som omnämns i den svenska läroplanen, ligger frågorna väl i linje med styrdokumentet. Flera frågor ger en

bild av i vilken mån eleverna ställer sig bakom grundläggande värden och några är inriktade på hur viktigt eleverna tycker att det är att kritiskt kunna granska och bilda sig egna uppfattningar om politik och samhälle. Hur svarmönster på denna typ av frågor sedan ska tolkas är dock en annan fråga.

Tilläggas kan också att vissa frågor i kunskapsprovet berör värdedimensioner, bland annat olika aspekter av demokrati och jämlikhet. Provfrågorna efterfrågar dock inte vad eleverna tycker, utan mäter om de exempelvis förstår varför yttrandefrihet är viktig för ett demokratiskt samhälle, eller kan urskilja när diskriminering sker.

Enkätfrågorna om elevernas engagemang i samhällsfrågor ligger även de ganska väl i linje med aspekter som de svenska styrdokumenterna betonar. Läroplanen talar om att eleverna ska förberedas för att kunna ”leva och verka i samhället”, kursplanen i samhällskunskap om att kunna ”handla i en komplex värld” – båda alltså om att eleverna ska utveckla en slags medborgerlig handlingskapacitet (jfr Piepenburg & Arensmeier, 2020). Frågor som berör detta ingår i ICCS elevenkät. Värt att beakta när svarmönstren ska tolkas och bedömas är emellertid att enkätfrågorna på detta område i ganska hög grad liknar dem som brukar ställas till vuxna. I vilken mån det passar målgruppen kan diskuteras.

5. ICCS kunskapsmätning jämförd med samhällskunskapsämnet kunskapsuppdrag

I detta kapitel jämförs ICCS kunskapsmätning med den svenska grundskolans kunskapsuppdrag för ämnet samhällskunskap.

5.1 Inriktningen på ICCS kunskapsfrågor (IEA:s klassificering)

Som betonats ovan är det svårt att definiera kunskapsområdet civic education på ett entydigt sätt. Såväl ramverket för ICCS som det svenska samhällskunskapsämnet karaktäriseras av komplexitet, överlappningar och variation i abstraktionsnivå. Det innebär att det också är svårt att klassificera kunskapsfrågor inom ämnesområdet på ett invändningsfritt sätt.

IEA har klassificerat alla kunskapsfrågor som ingår i ICCS 2022 utifrån studiens teoretiska ramverk. Tabellen nedan ger en översikt.⁸ I bilaga 2 finns en något mer specificerad sammanställning, som också anger fördelningen utifrån subdimensioner inom varje huvudområde. I många fall är det relativt lätt att förstå tankegångarna bakom hur frågor klassificerats, såväl i relation till kognitiv dimension som med avseende på innehållsligt huvudområde och subdimension. I andra fall är det dock betydligt svårare. Till exempel skulle frågor som handlar om demokratiska val både kunna knytas till det första och det tredje innehållsområdet. Gränslinjen mellan de två kognitiva dimensionerna är heller inte alltid glasklar.

Tabell 2. IEA:s klassificering av ICCS kunskapsfrågor utifrån innehållsområde och kognitiv dimension

Innehållsområden i ICCS teoretiska ramverk	Samhälle och samhällliga system	Samhälleliga och medborgerliga principer	Medborgerligt deltagande	Medborgarroller och identiteter	Totalt antal frågor
	Civic institutions and systems	Civic principles	Civic participation	Civic roles and identities	
Kunskaper om (Knowing)	9	22	5	6	42
Förmåga att resonera och tillämpa (Reasoning and applying)	21	29	38	7	95
Totalt antal frågor	30	51	43	13	137

⁸ I IEA:s klassificering behandlas två datorbaserade uppgifter som innehåller flera delmoment, som om de vore flera olika frågor. I denna översikt räknas dessa som en fråga vardera.

Viktigt att understryka är att alla frågor i ICCS handlar om generella förhållanden och principer. Frågor om specifika länder ingår alltså inte. Innehållsligt bedöms flest frågor handla om samhällliga och medborgerliga principer (ca 37 procent), följt av medborgerligt deltagande (ca 31 procent), samhälle och samhällliga system (ca 22 procent), medborgarroller och identiteter (ca 9 procent). Om även subdomäner beaktas placeras flest frågor inom områdena politiska institutioner (state institutions) och beslutsfattande (decision-making) (se bilaga 2).

Närmare 70 procent av frågorna klassas av IEA som inriktade på den högre kognitiva nivån, förmågan att resonera och tillämpa. För att klara den typen av frågor krävs exempelvis en tämligen komplex begreppsförståelse, förmåga att urskilja och förstå demokratiska och samhällliga principer eller att eleverna på ett välgrundat sätt kan jämföra, föreslå eller motivera något (jfr. Skolverket, 2012).

Innehållet i ICCS kunskapsprov kan – med utgångspunkt i IEA:s teoretiska ramverk och klassificering av provfrågorna – över lag sägas ligga ganska väl i linje med det som kursplanen i samhällskunskap lyfter. Det intrycket förstärks för den som har tillgång till alla kunskapsfrågor.⁹

5.2 Kunskapsfrågornas inriktning i relation till samhällskunskapsämnets uppdrag

Kunskapsfrågorna i ICCS har inom ramen för denna rapport också klassificerats i relation till de fem innehållsliga huvudområden – aspekter – som omnämns i kursplanen i ämnet samhällskunskap i både Lgr 11 och Lgr 22. När det gäller de kognitiva dimensionerna har dock ingen ytterligare klassificering gjorts, utan här används IEA:s indelning och klassificering.

I princip alla kunskapsfrågor i ICCS knyter an till tematiken i kursplanen för samhällskunskapsämnet. De kan också ganska väl inordnas i kursplanernas huvudområden. Även här måste dock betonas att det i vissa fall är förhållandevis lätt att klassificera frågorna, medan det i andra fall är betydligt svårare. Som exempel kan nämnas frågor om arbetslöshetsersättning. Detta tema kan relateras till välfärdssystemet – som omnämns under innehållsområdet ”individer och gemenskaper” (sociala aspekter), till arbetsmarknaden – som ingår i området ”samhällsresurser och fördelning” (ekonomiska aspekter) samt till politiska skiljelinjer – som är en del av området ”beslutsfattande och politiska idéer” (politiska aspekter). ICCS-frågor på temat har slutligen klassificerats som inriktade på sociala aspekter. Hållbar utveckling är ett annat område som inte har en given klassificering. Oftast hänförs sådana frågor till området ”samhällsresurser och fördelning” (ekonomiska aspekter) eller till ”individer och samhälle” (sociala aspekter).¹⁰ Frågor som rör demokratiska principer eller gränslinjer har

⁹ Författaren har tillgång till alla frågor. Merparten av kunskapsfrågorna är dock konfidentiella och kan därför inte redovisas, eftersom IEA vill kunna använda dem i kommande undersökningar. Några frågor offentliggörs emellertid i samband med att den internationella rapporten släpps.

¹⁰ Att främjandet av hållbar utveckling betonas i den inledande kursplanetexten för samhällskunskap, understryker att detta är centralt för ämnet. Oaktat hur enskilda frågor klassificerats är den viktigaste slutsatsen därför att ICCS kunskapsfrågor om hållbarhet knyter väl an till kursplanen i samhällskunskap.

inordnats under ”beslutsfattande och politiska idéer” (politiska aspekter), även i de fall där de även berör rättsliga eller mediala aspekter.

Att klassificeringen av vissa frågor kan diskuteras påverkar dock inte bedömningen att ICCS kunskapsprov i hög grad rör områden och förmågor som ingår i skolämnet samhällskunskap i den svenska grundskolan. Samtidigt kan ICCS givetvis inte sägas omfatta allt som ingår i samhällskunskapsämnet. Dels är ämnesområdet oerhört brett – ett enda prov kan inte mäta allt – dels betonas i den svenska läroplanen i flera avseenden kunskaper om svenska förhållanden, vilket naturligtvis inte efterfrågas i en internationell undersökning som ICCS.

Tabell 3. Klassificering av ICCS kunskapsfrågor utifrån innehållsområden i den svenska kursplanen i samhällskunskap, uppdelad på IEA:s kognitiva dimensioner

Innehållsområden i grundskolans kursplan i samhällskunskap	Sociala aspekter	Ekonomiska aspekter	Politiska aspekter	Rättsliga aspekter	Mediala aspekter	Totalt antal frågor
	Individer och gemenskaper	Samhällsresurser och fördelning	Beslutsfattande och politiska idéer	Rättigheter och rättskipning	Information och kommunikation	
Totalt antal frågor	32	15	61	24	5	137
Kunskaper om (Knowing)	7	10	15	8	2	42
Förmåga att resonera och tillämpa (Reasoning and applying)	25	5	46	16	3	95

Enligt den klassificering som gjorts i relation till innehållsområdena i kursplanen i samhällskunskap, berör ICCS i högst grad politiska aspekter (knappt 45 procent av frågorna), följt av sociala (ca 24 procent), rättsliga (ca 18 procent), ekonomiska (ca 11 procent) och mediala (mindre än 4 procent). Alla kursplanens innehållsområden ingår alltså i ICCS, om än i olika grad. Olikheterna speglar dock på det stora hela de skillnader i omfattning/bredd som olika kunskapsområden ges i kursplanen i samhällskunskap (se avsnitt 3.3 ovan och bilaga 3).

Som också betonats tidigare är kursplanen i samhällskunskap formulerad på en tämligen abstrakt nivå (både i Lgr 2011 och Lgr 2022). Det mest specificerade innehållet är dock demokrati och mänskliga rättigheter. Demokrati måste här betraktas som ett jämförelsevis betydligt vidare och mångfacetterat begrepp än mänskliga rättigheter. ICCS kunskapsprov lägger också stor tonvikt vid demokrati. Drygt 40 procent av frågorna rör demokratiska grundprinciper (som val och representation, direkt demokrati och olika former av politiskt deltagande) och demokratiska gränslinjer (exempelvis i form av frågor om yttrandefrihet och politiska protester). Några frågor om mänskliga rättigheter ingår också.

Som nämnts ovan ligger tonvikten i ICCS-kunskapsprov på den kognitiva dimensionen ”reasoning and applying”, vilket kräver sådant som relativt komplex begreppsförståelse, förmåga att urskilja och förstå principer, att kunna föreslå,

jämföra och motivera på ett välgrundat sätt. Denna typ av förmågor betonas även i grundskolans kursplan i samhällskunskap. Såväl ICCS-kunskapsprov som kursplanen har dock också inslag som är inriktade på att exempelvis känna till förhållanden eller kunna definiera begrepp.

6. Slutsatser och avslutande kommentarer

Denna rapport analyserar i vilken mån International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2022 mäter sådant som den svenska grundskolan har i uppdrag att arbeta med enligt läroplanen och kursplanen i ämnet samhällskunskap. Analysen visar att ICCS knyter väl an till den svenska skolans medborgardagande uppdrag.

När det gäller skolans övergripande uppdrag ger ICCS elevenkät, som innehåller frågor om elevernas attityder och engagemang, relevanta indikationer på i vilken grad eleverna ställer sig bakom flera av de grundläggande värderingar som framhålls i svenska styrdokument. Enkäten ger också insikter om elevernas demokratiska handlingskapacitet.

ICCS mest uppmärksammade inslag är kunskapsmätningen. Den ligger väl i linje med det som betonas i den svenska grundskolans kursplan för ämnet samhällskunskap. ICCS kunskapsprov kan sägas ge en tämligen god bild av det kunskapsinnehåll som ska beröras i den svenska grundskolans samhällskunskapsundervisning. De huvudområden som skrivs fram i kursplanerna täcks av ICCS, med ungefär samma tonvikt. Politiska aspekter ges störst utrymme, följt av sociala, rättsliga, ekonomiska och mediala aspekter. Precis som i kursplanen i samhällskunskap är demokrati det mest framträdande temat i ICCS. Ett annat betonat område i såväl svenska styrdokument¹¹ som ICCS, är hållbar utveckling.

Ambitionen är att ICCS kunskapsprov ska mäta olika typer av förmågor. Flest frågor är inriktade på att kunna resonera och tillämpa (reasoning and applying). Frågor av detta slag rör tämligen komplex begreppsförståelse, förmåga att urskilja och förstå principer samt kapacitet att föreslå, jämföra eller motivera på ett välgrundat sätt. I provet ingår också frågor som handlar om att visa kunskap (knowing), exempelvis om vissa sakförhållanden och innebörden i grundläggande begrepp. Liknande typer av förmågor framhålls i den svenska grundskolans kursplan för ämnet samhällskunskap.

Även om den huvudsakliga slutsatsen alltså är att ICCS i hög grad knyter an till den svenska skolans övergripande medborgardagande uppdrag och tämligen väl speglar kunskapsinnehållet i ämnet samhällskunskap, måste begränsningarna givetvis också framhållas. En enskild enkätundersökning och ett enda kunskapsprov kan naturligtvis inte på ett fullödigt sätt mäta sådant som ska känneteckna den svenska grundskolan som helhet och ett skolämne som eleverna studerar under hela sin grundskoletid. Betonas bör också att ICCS inte heller undersöker kunskaper om specifika svenska samhällsförhållanden. En annan begränsning är att undersökningsformatet inte gör det möjligt att testa några av de mer komplexa

¹¹ Hållbar utveckling framhålls i läroplanernas allmänna delar och ingår i många ämnens kursplaner, inklusive samhällskunskapsämnets.

förmågor som ingår i samhällskunskapsämnets uppdrag, till exempel att söka och sammanställa information och att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv.

Referenser

- Arensmeier, C. (2018). Different expectations in civic education: a comparison of upper-secondary school textbooks in Sweden. *Journal of Social Science Education*, 17(2), 5–20.
- Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Stockholm: Liber.
- Côté, I., Sundström, M. R., & Sannerstedt, A. (2013). ‘The state of the debate’: A media analysis of the debates on liberalization and citizenship education in France, Sweden, and England, 2001–2010. *Education, Citizenship and Social Justice*, 8(2), 215-228.
- Lgr 11. Skolverket (2015). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (Lgr 11). Stockholm: Skolverket.
- Lgr 22. Skolverket (2022a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*. Stockholm: Skolverket.
- Persson, M. (2018). Uppfinningen av ett skolämne: ett historiesociologiskt perspektiv på samhällskunskapsämnets logik. *Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education*, 2018(4), 160-183.
- Piepenburg, S. & Arensmeier, C. (2020). Demokratiutbildningens didaktik: internalisering, tänkande och handlande. *Nordicatica: Journal of Humanities and Social Science Education* (1), 115–136.
- Sandahl, J, Tväråna, M. & Jakobsson, M. (2022). Samhällskunskap (social science education) in Sweden: A country report. *Journal of Social Science Education*, 21(3), 85-106.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., & Losito, B. (2010). *ICCS 2009 International report : civic knowledge, attitudes, and engagement among lower-secondary school students in 38 countries*. Amsterdam: IEA.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B. & Argusti, G. (2016). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 Assessment Framework*. Cham: Springer.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2017). *Becoming Citizens in a Changing World: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 International Report*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V. & Friedman, T. (2023a). *Education for Citizenship in Times of Global Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022 International Report*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

- Schulz, W., Fraillon, J., Ainley, J., Losito, B. & Ker, D. (2008). *International Civic and Citizenship Education Study. Assesment Framework*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement, International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)
- Schulz, W., Fraillon, J., Losito, B., Argusti, G, Ainly, J., Dalminani, V. & Friedman, T. (2023b). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022 Assessment Framework*. Cham: Springer.
- Schulz, W., Friedman, T., Losito, B., & Fraillon, J. (Eds.) (2024). *ICCS 2022 technical report*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Skolverket (2010). *Morgondagens medborgare. ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2012). *Medborgarkunskaper i sikte. Nordisk jämförelse och fördjupad analys av svenska elevers svårigheter i ICCS 2009*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2017). ICCS 2016. *Kunskaper, värderingar och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor hos svenska 14-åringar i ett internationellt perspektiv*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2015). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 2011*. Reviderad 2015. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2022). *Kommentarmaterial till kursplanen i samhällskunskap. Grundskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2023). ICCS 2022. *Kunskaper, attityder och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor hos årkurs 8-elever i ett internationellt perspektiv*. Stockholm: Skolverket.
- Sundström, M., & Fernández, C. (2013). Citizenship education and diversity in liberal societies: Theory and policy in a comparative perspective. *Education, Citizenship and Social Justice*, 8(2), 103-117.
- Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., & Schulz, W. (2001). *Citizenship and education in twenty-eight countries*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Bilagor

Bilaga 1: Sammanställning av innehållsområden, subdomäner och aspekter i ICCS teoretiska ramverk

Nedan sammanställs det teoretiska ramverket för ICCS 2022 i tabellform (det presenteras i publikationen i löpande text och punkter (Schultz et al. 2023)). Den engelska terminologin används genomgående, med undantag för huvudområdena, där även en svensk översättning ingår.

Cognitive domains	Content domains	Sub-domains	Aspects	Key terms per domain	Key terms all domains
Knowing Kunskap om <ul style="list-style-type: none"> defining describing illustrating with examples 	Civic society and systems Samhälle och samhällliga system	state institutions	legislatures/parliaments; governments, supranational/intergovernmental governance bodies; judiciaries; law enforcement bodies; national defence forces; public service providers; electoral commissions	accountability; constitution; decision-making; democracy; dissent; globalization; governance; negotiation; power/authority; rules/law; sovereignty; trade; the economy; treaties	civic civil community globalization society
		economic systems	economic structures, mechanisms, and conditions; economic interest groups (e.g., chambers of commerce); companies/corporations; financial institutions (national and supranational); tariffs and trade relations between countries; taxation		
		civil society	trade unions; political parties; non-governmental organizations (NGOs); advocacy groups (for example, pressure, lobby, campaign, special interest groups); traditional media (for example, newspaper, television, and radio); new media (for example, web forums, blogs, Twitter, Instagram, Facebook, and podcasts); religious institutions; schools; cultural organizations		
Reasoning and applying Förmåga att resonera och tillämpa <ul style="list-style-type: none"> interpreting information relating justifying integrating generalizing 	Civic principles Samhällliga och medborgerliga principer	equity	equal opportunities; equal rights; inequalities across and within societies	climate change; concern for the common good; equality; human rights; renewable energy; safety and security; separation of powers; social equity; social justice; the welfare state	
		freedom	freedom of opinion and expression; freedom of movement and residence; freedom of thought, conscience, and religion; freedom of peaceful assembly and association; freedom from fear; freedom from want		
		rule of law	recognition of the supremacy of law; equality before the law regardless of their background and personal characteristics (such as gender, race, religion, authority, or social status); fairness in the application of law; separation of powers; mechanisms and institutions for challenging existing laws; participation in decision-making; legal certainty; legal and procedural transparency		
		sustainability	environmental sustainability; social sustainability; economic sustainability [each aspect more specified]		

<ul style="list-style-type: none"> • evaluating • suggesting solutions • predicting 		solidarity	social welfare; charity; mutual aid or support; transnational aid or support	
	Civic participation Medborgerligt deltagande	decision-making	engaging in organizational governance; voting	civic engagement; co-operation/ collaboration; digital citizenship; negotiation/ resolution
		influencing	engaging in public debate (including participation through social media); engaging in demonstrations of public support or protest (including “virtual” engagement through the use of, for example, online petitions); engaging in policy development; developing proposals for action or advocacy; selective purchasing of products according to ethical beliefs about the way they were produced (ethical consumption/ethical consumerism); recognizing corruption	
		community participation	volunteering; participating in cultural, community or interest-based organizations (including virtual/online communities); acquisition of information (through traditional media, social media, internet sites or personal communication)	
	Civic roles and identities Medborgarroller och identiteter	citizens	citizens' roles within their civic society; citizens' responsibilities within their civic society; citizens' opportunities to engage within their civic society (e.g., voting rights)	civic and citizenship values; cultural identity; empathy; franchise/voting; gender identity; global citizenship; inclusiveness; nationalism; nation-building; patriotism; positive change; statelessness
		civic self-image	global citizenship identity; supra-national identity; national identity; cultural identity; ethnic identity; gender identity; religious identity; identifying with communities (local, interest-based, virtual)	
		civic connectedness	acceptance of, respect for, and appreciation of difference (sometimes also referred to as tolerance); global awareness; sense of community: social cohesion	

Bilaga 2: IEA:s klassificering av kunskapsfrågor, inklusive uppdelning på subdomäner

I IEA:s klassificering behandlas två datorbaserade uppgifter inom huvudområdet ”civic participation” (subdomänen ”decision-making”, kognitiv dimension ”reasoning and applying”), som innehåller flera moment, som om de vore flera olika frågor. I sammanställningen nedan räknas dessa som en fråga vardera.

Tabell 4. IEA:s klassificering av kunskapsfrågorna utifrån innehållsområde och kognitiv dimension

	Civic institutions and systems	Civic principles	Civic participation	Civic roles and identities	Totalt
Knowing	9	22	5	6	42
Reasoning and applying	21	29	38	7	95
Totalt	30	51	43	13	137

Tabell 5. IEA:s klassificering av kunskapsfrågorna utifrån innehållsområde, subdomän och kognitiv dimension

CIVIC INSTITUTIONS AND SYSTEMS	State institutions	Economic systems	Civil society	Totalt
Knowing	6	1	2	9
Reasoning and applying	11	3	7	21
Totalt	17	4	9	30

CIVIC PRINCIPLES	Equity	Freedom	Rule of law	Sustainability	Solidarity	Totalt
Knowing	4	3	6	8	1	22
Reasoning and applying	7	8	6	3	5	29
Totalt	11	11	12	11	6	51

CIVIC PARTICIPATION	Decision-making	Influencing	Community participation	Totalt
Knowing	1	2	2	5
Reasoning and applying	20	8	10	38
Totalt	21	10	12	43

CIVIC ROLES AND IDENTITIES	Citizens	Civic self-image	Civic connectedness	Totalt
Knowing	4	0	2	6
Reasoning and applying	2	2	3	7
Totalt	6	2	5	13

Bilaga 3: Jämförelse kursplanerna i samhällskunskap i Lgr 11 och Lgr 22

Inledande klargöranden:

- I tabellen nedan finns utdrag ur kursplanerna för samhällskunskap i Lgr 11 och Lgr 22.
- För varje avsnitt görs inledningsvis en övergripande jämförande kommentar.
- I de citerade avsnitten om ”ämnets syfte” har färgmarkeringar gjorts i texten. Detta för att de innehållsliga likheter som finns mellan kursplanerna ska framträda tydligare. Strukturen i avsnittet har ändrats en del mellan Lgr 11 och Lgr 22. De innehållsliga likheterna bedöms dock vara stora.
- När det gäller ”det centrala innehållet” inkluderas i jämförelsen årskurs 4–6 och 7–9, där samhällskunskap är ett eget skolämne (i årskurs f–3 ingår samhällskunskap i de samhällsorienterande ämnena).
- För att underlätta jämförelsen presenteras de teman som ingår i det centrala innehållet i samma ordning för båda kursplanerna, utifrån 2022 års struktur. I Lgr 11 är ordningen delvis en annan.

Tabell 6. Jämförelse mellan kursplanerna för samhällskunskap i Lgr 11 och Lgr 22

Kursplan samhällskunskap Lgr 11	Kursplan samhällskunskap Lgr 22
Inledande avsnitt om ämnet samhällskunskap	
Jämförande kommentar	
I huvudsak samma text. Digitalisering tillagd som möjlighet och utmaning, och anknytningen till hållbar utveckling kommer i Lgr 22 i den sista meningen, istället för som tidigare i den näst sista.	
<u>Lgr 11</u> Människor har alltid varit beroende av att samarbeta när de skapar och utvecklar samhällen. I dag står människor i olika delar av världen inför både möjligheter och problem kopplade till globalisering, interkulturella relationer och hållbar samhällsutveckling. Kunskaper om samhället ger oss verktyg så att vi kan orientera oss och ta ansvar för vårt handlande i en komplex värld.	<u>Lgr 22</u> Människor har alltid varit beroende av att samarbeta när de skapar och utvecklar samhällen. I dag står människor i olika delar av världen inför både möjligheter och problem kopplade till globalisering, interkulturella relationer och digitalisering. Kunskaper om samhället ger oss verktyg så att vi kan orientera oss i en komplex värld, ta ansvar för vårt handlande och främja hållbar utveckling.

Ämnets syfte

Jämförande kommentar

Syftestexten har i huvudsak samma innehåll i båda kursplanerna (se färgmarkeringar). Lgr 22 är dock delvis omstrukturerad, delvis lite kortare, jämfört med föregångaren. Fem övergripande perspektiv lyfts fram i båda kursplanerna – sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala. Lgr 22 talar om att eleverna ska utveckla kunskaper om sådana förhållanden och strukturer. I Lgr 11 omnämns dessa som aspekter som ska bidra till en helhetssyn på samhället. Även miljömässiga aspekter lyfts fram i Lgr 11.

Punkterna om vad undervisningen ska utveckla hos eleverna är färre i den senaste kursplanen, tre jämfört med tidigare sex.

Lgr 11

Tonvikt på förmågorna analysera, granska, reflektera och uttrycka.

Innehållet på abstrakt nivå (samhällen, samhällsfrågor, begrepp, olika perspektiv)

Specificerat innehållsområde: mänskliga rättigheter, demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.

Lgr 22

Tonvikt på kunskaper om olika områden (två av tre punkter), förmåga att analysera och kritiskt granska i en punkt.

Innehållet något mer framskrivet, men alltså på abstrakt nivå: sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala förhållanden och strukturer.

Specificerat innehållsområde: demokratiska värden och beslutsprocesser samt mänskliga rättighet (omvänd ordning mot tidigare).

Sammantaget framstår ämnets syfte som tämligen oförändrat. En viss förskjutning syns när ämnets uppdrag summeras i övergripande punkter. Att eleverna ska utveckla "kunskaper om" vissa saker betonas i Lgr 22. Denna aspekt är mer underförstådd i Lgr 11 (reflektion och analys kräver rimligen kunskap om det som står i fokus). Olika perspektiv, analys och kritisk granskning framhålls i båda kursplanerna. I Lgr 11 i flera punkter, i Lgr 22 sammanfört i en punkt. Demokrati och mänskliga rättigheter omnämns specifikt i båda kursplanerna, medan ämnesinnehållet i övrigt är tämligen abstrakt framskrivet i båda.

Lgr 11

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om hur individen och samhället påverkar varandra. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla en helhetssyn på samhällsfrågor och samhällsstrukturer. I en sådan helhetssyn är sociala, ekonomiska, miljömässiga, rättsliga, mediala och politiska aspekter centrala.

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att se samhällsfrågor ur olika perspektiv. På så sätt ska eleverna utveckla förståelse för sina egna och andra människors levnadsvillkor, betydelsen av jämställdhet, hur olika intressen och åsikter uppstår och kommer till uttryck och hur olika aktörer försöker påverka samhällsutvecklingen.

Undervisningen ska ge eleverna verktyg att hantera information i vardagsliv och studier och kunskaper om hur man söker och värderar information från olika källor. Genom undervisningen ska eleverna också ges förutsättningar att utveckla kunskaper om hur man kritiskt granskar samhällsfrågor och samhällsstrukturer. Eleverna ska vidare ges möjlighet att utveckla kunskaper om samhällsvetenskapliga begrepp och modeller.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förtrogenhet med de mänskliga rättigheterna och med demokratiska processer och arbetssätt. Den ska också bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om, och förmågan att reflektera över, värden och principer som utmärker ett demokratiskt samhälle.

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utifrån personliga erfarenheter och aktuella händelser uttrycka och pröva sina ställningstaganden i möten med andra

Lgr 22

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna utvecklar förtrogenhet med demokrati och mänskliga rättigheter. Den ska bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om värden och principer som utmärker ett demokratiskt samhälle samt om demokratiska processer och arbetssätt. På så sätt ska undervisningen ge eleverna förståelse för vad det innebär att vara en aktiv och ansvarstagande medborgare.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur individen och samhället påverkar varandra. Därför ska eleverna ges förutsättningar att utveckla kunskaper om sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala förhållanden och strukturer i samhället. Vidare ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att utveckla förståelse för sina egna och andras levnadsvillkor och hur de kan påverkas av faktorer som kön och socioekonomisk bakgrund.

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv samt möjlighet att utveckla förståelse för hur olika intressen och åsikter uppstår och kommer till uttryck. Eleverna ska också ges verktyg att kritiskt granska hur olika aktörer försöker påverka samhällsutvecklingen genom information, ståndpunkter och argument i olika sammanhang och källor. Genom undervisningen ska eleverna vidare ges möjlighet att uttrycka och pröva sina ställningstaganden i möten med andra uppfattningar. Därigenom ska eleverna stimuleras att engagera sig och delta i ett öppet meningsutbyte om samhällsfrågor.

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter,

uppfattningar. Därigenom ska eleverna **stimuleras att engagera sig och delta i ett öppet meningsutbyte om samhällsfrågor.**

Genom undervisningen i ämnet samhällskunskap ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar,

analysera och kritiskt granska lokala, nationella och globala samhällsfrågor ur olika perspektiv,

analysera samhällsstrukturer med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp och modeller,

uttrycka och värdera olika ståndpunkter i till exempel aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv,

söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet,

reflektera över **mänskliga rättigheter** samt **demokratiska värden**, principer, arbetssätt och **beslutsprocesser**.

kunskaper om sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala förhållanden och strukturer i samhället, och

förmåga att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv och kritiskt granska hur de framställs i olika källor.

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 4–6

Kommentar: För att underlätta jämförelsen presenteras innehållsområdena för Lgr 11 i samma ordning som de kommer i Lgr 22. Inom klammerparentes anges originaldokumentets ordning.

Jämförande kommentar

Båda kursplanerna är uppbyggda kring samma huvudsakliga innehållsteman, och temana innehåller i stort samma punkter som tidigare (även om några punkter har hänförs till annat tema). Den ordning som temana presenterats på, har emellertid delvis förändrats. Ett tema har också tillkommit i Lgr 22, "Granskning av samhällsfrågor". Till skillnad från övriga teman fokuseras här alltså inte ett ämnesinnehåll, utan förmågor. Denna dimension var i Lgr 11 inkluderad i övriga teman. På ett övergripande plan kan abstraktionsgraden i innehållet sägas ha ökat något. Något större konkretionen syns samtidigt i några fall.

Lgr 11

Individer och gemenskaper [1]

Familjen och olika samlevnadsformer. Sexualitet, könsroller och jämställdhet.

Sociala skyddsnet för barn i olika livssituationer, i skolan och i samhället.

Urfolket samerna och övriga nationella minoriteter i Sverige. De nationella minoriteternas rättigheter.

Samhällsresurser och fördelning [4]

Privatekonomi och relationen mellan arbete, inkomst och konsumtion.

Det offentligas ekonomi. Vad skatter är och vad kommuner, landsting och stat använder skattepengarna till.

Ekonomiska villkor för barn i Sverige och i olika delar av världen. Några orsaker till, och konsekvenser av, välbefinnande och fattigdom.

Lgr 22

Individer och gemenskaper

Sociala roller och normer i olika sammanhang, till exempel inom familjen och i vänskapsrelationer. Könsroller, jämställdhet och sexualitet.

Sociala skyddsnet för barn i olika livssituationer, i skolan och i samhället.

Samhällsresurser och fördelning

Privatekonomi och relationen mellan arbete, inkomst och konsumtion.

Det offentligas ekonomi. Vad skatter är och vad kommuner, regioner och stat använder skattemedel till.

Exempel på skilda ekonomiska och sociala villkor för barn, i Sverige och i olika delar av världen.

Beslutsfattande och politiska idéer [5]

Vad demokrati är och hur demokratiska beslut fattas. Det lokala beslutsfattandet, till exempel i elevråd och föreningar. Hur individer och grupper kan påverka beslut.

Politiska val och partier i Sverige. Riksdagen och regeringen och deras olika uppdrag. Politiska skiljelinjer i aktuella politiska frågor som har betydelse för eleven.

Rättigheter och rättsskipning [3]

Samhällets behov av lagstiftning, några olika lagar och påföljder samt kriminalitet och dess konsekvenser för individen, familjen och samhället.

De mänskliga rättigheterna, deras innebörd och betydelse, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.

Information och kommunikation [2]

Informationsspridning, reklam och opinionsbildning i olika medier. Hur sexualitet och könsroller framställs i medier och populärkultur.

Hur man urskiljer budskap, avsändare och syfte i olika medier med ett källkritiskt förhållningssätt.

Beslutsfattande och politiska idéer

Vad demokrati är och hur demokratiska beslut fattas. Hur individer och grupper kan påverka beslut, genom att rösta i allmänna val och till exempel genom elevråd i skolan eller genom att skapa opinion i sociala medier.

Riksdagen och regeringen och deras olika uppdrag. Politiska val och partier i Sverige. Skiljelinjer i några aktuella politiska frågor.

Rättigheter och rättsskipning

Samhällets behov av lagstiftning samt några olika lagar och påföljder. Kriminalitet och möjliga konsekvenser för individ och samhälle.

De mänskliga rättigheterna och deras betydelse, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Principen om likabehandling, inklusive skydd mot diskriminering.

De nationella minoriteterna judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar: kultur, historia och rättigheter.

Information och kommunikation

Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare och granskare av samhällets maktthavare samt som underhållare.

Hur digitala och andra medier kan användas ansvarsfullt utifrån sociala, etiska och rättsliga aspekter.

Granskning av samhällsfrågor

Aktuella samhällsfrågor och olika perspektiv på dessa.

Hur budskap, avsändare och syfte kan urskiljas och granskas med ett källkritiskt förhållningssätt i såväl digitala medier som i andra typer av källor som rör samhällsfrågor

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 7–9

Kommentar: För att underlätta jämförelsen presenteras innehållsområdena för Lgr 11 i samma ordning som de kommer i Lgr 22. Inom klammerparentes anges originaldokumentets ordning.

Jämförande kommentar

Lgr 11 och Lgr 22 är även för årskurs 7–9 uppbyggda kring samma huvudsakliga innehållsteman, och dessa innehåller i stort samma punkter som tidigare. Presentationsordningen har dock ändrats, och temat "Granskning av samhällsfrågor" tillkommit. Till skillnad från övriga teman fokuseras här alltså inte ett ämnesinnehåll, utan förmågor. Denna dimension var i Lgr 11 inkluderad i övriga teman.

Texten som beskriver det centrala innehållet är något kortare i Lgr 22, vilket främst kan kopplas till en ökad abstraktionsgrad. Några stråk har tonats ned eller getts mindre precisa formuleringar. Exempelvis innehåller Lgr 11 vissa explicita skrivningar om Sveriges befolkning, entreprenörskap, hotbilder, olika typer av konflikter, folkrätt, barnkonventionen och diskrimineringsgrunder. Dessa saknas i Lgr 22. Tillkommit har där dock en punkt om innebörden i begreppen demokrati, diktatur, monarki, republik, parlamentarism och presidentstyre. På några punkter (t.ex. om media) har samhällsförändringar medfört till vissa omformuleringar.

Lgr 11

Individer och gemenskaper [1]

Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur detta påverkas, till exempel av socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning.

Sveriges befolkning, dess storlek, sammansättning och geografiska fördelning. Konsekvenser av detta, till exempel socialt, kulturellt och ekonomiskt.

Svenska välfärdsstrukturer och hur de fungerar, till exempel sjukvårdssystemet, pensionssystemet och arbetslöshetsförsäkringen. Vilket ekonomiskt ansvar som vilar på enskilda individer och familjer och vad som finansieras genom gemensamma medel.

Immigration till Sverige förr och nu. Integration och segregation i samhället.

Samhällsresurser och fördelning [4]

Hur hushållens, företagens och det offentliga ekonomi hänger samman. Orsaker till förändringar i samhällsekonomin och vilka effekter de kan få för individer och grupper.

Hur länders och regioners ekonomier hänger samman och hur olika regioners ekonomier förändras i en globaliserad värld.

Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel arbetsmiljö och arbetsrätt. Utbildningsvägar, yrkesval och entreprenörskap i ett globalt samhälle. Några orsaker till individens val av yrke och till löneskillnader.

Skillnader mellan människors ekonomiska resurser, makt och inflytande beroende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Sambanden mellan socio-ekonomisk bakgrund, utbildning, boende och välfärd. Begreppen jämlikhet och jämställdhet.

Beslutsfattande och politiska idéer [5]

Politiska ideologier och hur skiljelinjerna i det svenska partiväsendet har utvecklats.

Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdag, regering, landsting och kommuner. Var olika beslut fattas och hur de påverkar individer, grupper och samhället i stort. Sveriges grundlagar.

Lgr 22

Individer och gemenskaper

Människors identiteter, ekonomiska resurser och möjligheter i samhället och hur dessa kan påverkas av bland annat socioekonomisk bakgrund, kön, ålder och etnicitet. Begreppen makt, rättvisa, jämlikhet och jämställdhet.

Svenska välfärdsstrukturer och hur de fungerar, till exempel sjukvårdssystemet och arbetslöshetsförsäkringen.

Migration till, samt integration och segregation i Sverige i dag.

Samhällsresurser och fördelning

Hur hushållens, företagens, bankernas och det offentliga ekonomi hänger samman. Orsaker till förändringar i samhällsekonomin och vilka effekter de kan få.

Länders och regioners beroende av varandra i en globaliserad ekonomi. Skilda förutsättningar för olika länder och regioner.

Orsaker till och konsekvenser av en ojämlik fördelning av inkomster och förmögenheter mellan människor i Sverige och i olika delar av världen.

Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel med avseende på lönebildning, arbetsmiljö och arbetsrätt.

Beslutsfattande och politiska idéer

Vad begreppen demokrati och diktatur, monarki och republik samt parlamentarism och presidentstyre innebär. Exempel på hur dessa olika stats- och styrelseskick kan fungera.

Politiska ideologier och skiljelinjer mellan politiska partier i Sverige.

Några olika stats- och styrelseskick i världen.

Aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen. FN:s syfte och huvudsakliga uppdrag, andra former av internationell konflikthantering och folkrätten i väpnade konflikter.

Europeiskt och nordiskt samarbete, dess bakgrund och innehåll.

Individens och gruppernas möjligheter att påverka beslut och samhällsutveckling samt hur man inom ramen för den demokratiska processen kan påverka beslut.

Rättigheter och rättsskipning [3]

De mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Deras innebörd och betydelse samt diskrimineringsgrunderna i svensk lag.

Olika organisationers arbete för att främja mänskliga rättigheter.

Hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen.

De nationella minoriteterna och samernas ställning som urfolk i Sverige samt vad deras särställning och rättigheter innebär.

Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter.

Rättssystemet i Sverige och principer för rättssäkerhet. Hur normuppfattning och lagstiftning påverkar varandra. Kriminalitet, våld och organiserad brottslighet. Kriminalvårdens uppgifter och brottsoffers situation.

Information och kommunikation [2]

Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare av samhällets maktstrukturer.

Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel en dagstidnings olika delar. Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs, till exempel utifrån kön och etnicitet.

Möjligheter och risker förknippade med internet och kommunikation via elektroniska medier.

Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdag, regering, Sametinget, regioner och kommuner. Sveriges grundlag.

Var olika beslut fattas och exempel på hur besluten påverkar individer, grupper och samhället i stort. Individens och gruppernas möjligheter att påverka den demokratiska processen.

FN:s syfte, huvuduppgifter och verksamhet samt det nordiska samarbetets bakgrund och innehåll.

Rättigheter och rättsskipning

Kränkningar av de mänskliga rättigheterna i olika delar av världen och internationellt arbete för att främja mänskliga rättigheter.

De nationella minoriteternas situation i Sverige samt den svenska minoritetspolitiken och dess framväxt. Samernas ställning som urfolk.

Friheter, rättigheter och skyldigheter i demokratiska samhällen. Dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter, till exempel gränsen mellan yttrandefrihet och kränkningar i sociala medier.

Rättssystemet i Sverige och principer för rättssäkerhet. Möjliga orsaker till och konsekvenser av olika typer av kriminalitet, till exempel korruption, våldsbrott, sexualbrott och hedersrelaterat våld och förtryck. Kriminalvårdens uppgifter.

Information och kommunikation

Hur media produceras, distribueras och konsumeras samt vilka möjligheter det kan innebära för mediernas roll i ett demokratiskt samhälle.

Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs i media, till exempel utifrån kön och etnicitet, och hur detta kan påverka normbildning och värderingar.

Granskning av samhällsfrågor

Lokala, nationella och globala samhällsfrågor och olika perspektiv på dessa.

Kritisk granskning av information, ståndpunkter och argument som rör samhällsfrågor i såväl digitala medier som i andra typer av källor.

Kunskapskrav → Betygskriterier för årkurs 6 respektive 9

Kommentar: Två exempel ges nedan – betyg E i årkurs 6 och betyg A i årkurs 9

Jämförande kommentar

Ordet "betygskriterier" ersätter för årskurs 6 och 9 ordet "kunskapskrav". I årskurs 3 kvarstår uttrycket "kunskapskrav för godtagbara kunskaper."

Lgr 22 har kortare och mer övergripande formuleringar. För årskurs 3 innehåller avsnittet 55 ord i Lgr 22, jämfört med 418 ord i Lgr 11.

För årskurs 6 och 9 har antalet ord också minskats påtagligt. För varje betygssteg motsvarar texten i Lgr 22 ca 35–40 procent av tidigare omfattning. Förkortningen har åstadkommit genom ett rakare språk, färre upprepningar och en konsekvent hög abstraktionsgrad när innehållsaspekter berörs (samhällsfrågor, förhållanden, strukturer). De mest specifikt angivna innehållsaspekterna är i båda kursplanerna demokrati och mänskliga rättigheter.

Nivåsignalerande ord fetmarkeras i Lgr 22. Orden som sådana är dock inte förändrade jämfört med tidigare. För betyget E används: "grundläggande, enkla, enkla, enkla", för betyget C "utvecklade, förhållandevis komplexa, relativt välgrundade", för betyget A: "mycket goda, välutvecklade, komplexa, välgrundade". Formuleringarna om betygsstegen D och B är också desamma som tidigare: "Betyget D/B innebär att kunskapskraven för betyget E/C och till övervägande del för C/A är uppfyllda."

Lgr 11

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6

Eleven har grundläggande kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då enkla samband inom olika samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp på ett i huvudsak fungerande sätt. Eleven kan utifrån något givet exempel föra enkla resonemang dels om hur individer och grupper kan påverka beslut på olika nivåer, dels om förhållanden som begränsar människors möjligheter att påverka.

Eleven kan undersöka elevnära samhällsfrågor ur något perspektiv och beskriver då enkla samband med enkla och till viss del underbyggda resonemang. Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i elevnära samhällsfrågor med enkla resonemang och till viss del underbyggda argument. Eleven redogör för innebörden av de mänskliga rättigheterna och barnets rättigheter och ger exempel på vad rättigheterna kan betyda för barn i olika delar av världen.

Eleven har grundläggande kunskaper om vad demokrati är och hur demokratiska beslutsprocesser fungerar och visar det genom att föra enkla resonemang om hur demokratiska värden och principer kan kopplas till hur beslut tas i elevnära sammanhang. Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett i huvudsak fungerande sätt och för enkla resonemang om informationens och källornas användbarhet.

Kunskapskrav för betyget D i slutet av årskurs 6

Betyget D innebär att kunskapskraven för betyget E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Lgr 11

Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9

Eleven har mycket goda kunskaper om olika samhällsstrukturer. Eleven visar det genom att undersöka hur sociala, mediala, rättsliga, ekonomiska och politiska strukturer i samhället är uppbyggda och fungerar och beskriver då komplexa samband inom och mellan olika

Lgr 22

Betygskriterier för betyget E i slutet av årskurs 6

Eleven visar grundläggande kunskaper om demokrati och mänskliga rättigheter.

Eleven visar grundläggande kunskaper om förhållanden och strukturer i samhället. Eleven beskriver enkla samband inom olika samhällsstrukturer. Eleven för enkla resonemang om hur människor kan påverka och påverkas av förhållanden och strukturer i samhället.

Eleven för enkla resonemang om samhällsfrågor utifrån kunskaper om förhållanden och strukturer i samhället. Eleven granskar information och åsikter som rör samhällsfrågor i olika källor med enkla källkritiska argument.

Lgr 22

Betygskriterier för betyget A i slutet av årskurs 9

samhällsstrukturer. I beskrivningarna kan eleven använda begrepp och modeller på ett väl fungerande sätt. Eleven kan föra välutvecklade och nyanserade resonemang om hur individer och samhällen påverkas av och påverkar varandra och beskriver då komplexa samband mellan olika faktorer som har betydelse för individers möjligheter att påverka sin egen och andras livssituation.

Eleven kan undersöka samhällsfrågor ur olika perspektiv och beskriver då komplexa samband med välutvecklade och väl underbyggda resonemang. Eleven värderar och uttrycker olika ståndpunkter i några samhällsfrågor med välutvecklade resonemang och väl underbyggda argument och kan då i stor utsträckning växla mellan olika

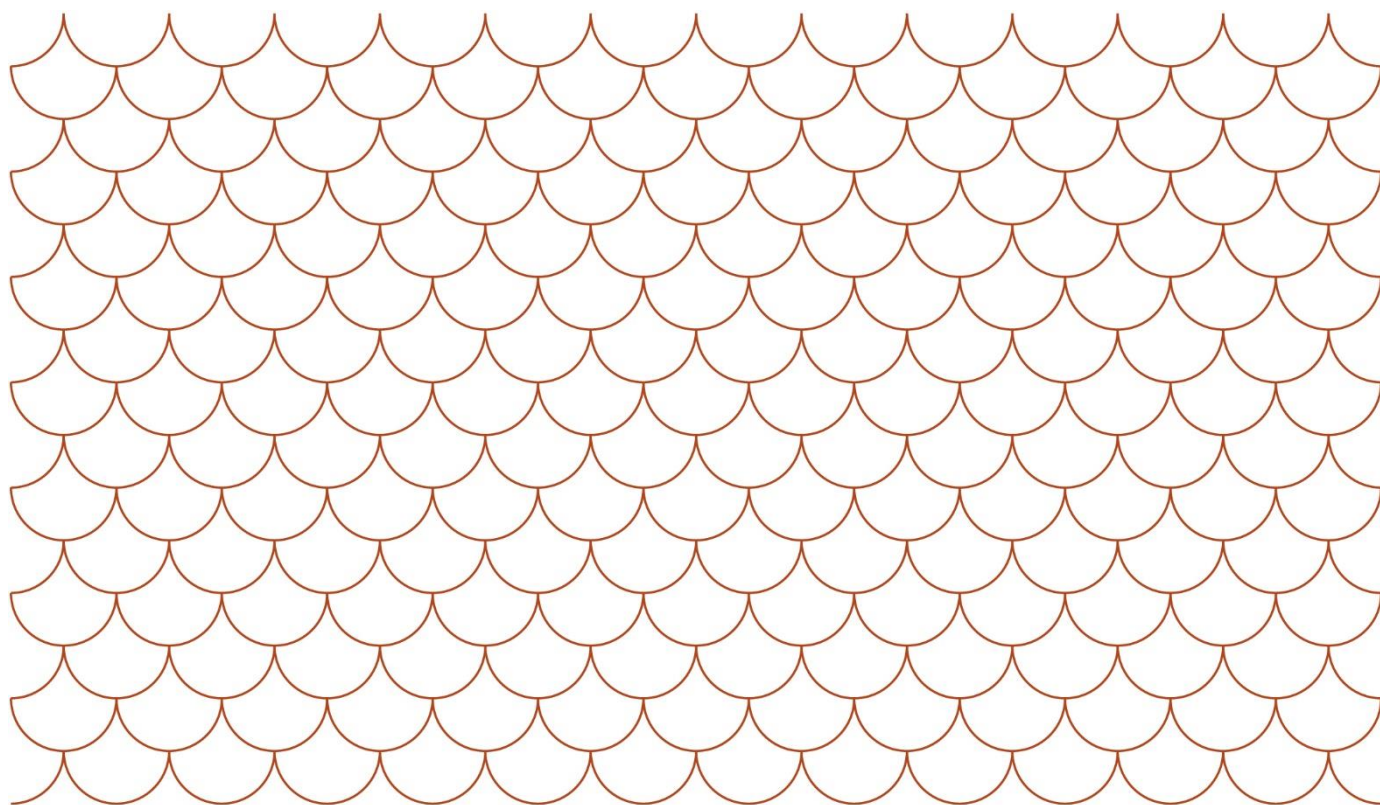
perspektiv. Eleven redogör för de mänskliga rättigheternas innebörd och betydelse och ger exempel på hur de kränks och främjas i olika delar av världen. Dessutom kan eleven redogöra för de nationella minoriteterna och deras särställning och rättigheter.

Eleven har mycket goda kunskaper om demokratiska värden och processer och visar det genom att föra välutvecklade och nyanserade resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter samt om för- och nackdelar med olika former för gemensamt beslutsfattande. Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett väl fungerande sätt och för välutvecklade och väl underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

Eleven visar mycket goda kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter. Eleven för välutvecklade resonemang om olika frågor med koppling till demokratins möjligheter och utmaningar.

Eleven visar mycket goda kunskaper om förhållanden och strukturer i samhället. Eleven beskriver komplexa samband inom och mellan olika samhällsstrukturer. Eleven för välutvecklade resonemang om hur individer och grupper kan påverka och påverkas av förhållanden och strukturer i samhället.

Eleven för välutvecklade resonemang om samhällsfrågor utifrån kunskaper om förhållanden och strukturer i samhället. Eleven granskar information och åsikter som rör samhällsfrågor i olika källor med välgrundade källkritiska argument.

Skolverket

www.skolverket.se